

9. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК: [навч. посіб.] / Г.В. Черевко. – К.: Знання, 2006. – 339 с.
10. Makovska D. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich Danuta Makovska [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.granty.wup.torun.pl/pliki/prezentacje_gdansk/04_POBR.pdf.

УДК 332.14:338.24

Приходченко Т.А., к. е. н, доцент,
докторант кафедри регіоналістики і туризму
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

Приходченко Т.А. Основи управління сталим розвитком регіону. У статті сформовано теоретико-методичні засади комплексного управління збалансованим розвитком регіону в умовах динамічного зовнішнього середовища. Досліджено поняття та сутність сталого розвитку регіону. Обґрунтовано основні принципи управління збалансованим розвитком регіону. Виявлено роль та функції криз у регіональному розвитку, розроблено концепцію забезпечення стійкості регіональної економіки як господарської системи. Визначено основні переваги застосування АНР-методу для побудови ієрархії цілей управління збалансованим розвитком регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, стійкість регіональної економіки, регіон, пріоритети розвитку регіону, управління збалансованим розвитком регіону.

Приходченко Т.А. Основы управления устойчивым развитием региона. В статье сформированы теоретико-методические основы комплексного управления сбалансированным развитием региона в условиях динамической внешней среды. Исследованы понятие и сущность устойчивого развития региона. Обоснованы основные принципы управления сбалансированным развитием региона. Выявлены роль и функции кризисов в региональном развитии, разработана концепция обеспечения устойчивости региональной экономики как хозяйственной системы. Определены основные преимущества применения АНР-метода для построения иерархии целей управления сбалансированным развитием региона.

Ключевые слова: устойчивое развитие, устойчивость региональной экономики, регион, приоритеты развития региона, управление сбалансированным развитием региона.

Prykhodchenko T.A. Fundamentals of management sustainable development in the region. The article considers theoretical-methodological framework for the integrated management of balanced development of the region in the conditions of dynamic external environment. Investigated the concept and essence of sustainable development in the region. The main management principles of the balanced development of the region. The role and functions of crises in regional development and the concept of sustainability of the regional economy as an economic system. The main advantages of the application of АНР-method for constructing a hierarchy of objectives management of balanced development of the region.

Keywords: sustainable development, the sustainability of the regional economy, region, development priorities of the region, management of a balanced development of the region.

Постановка проблеми. Реалізація принципів збалансованого управління економікою передбачає розроблення адекватної методології управління. Наявні підходи тяжіють до принципів сталого розвитку, який трактується як постійний економічний ріст. Дана концепція потребує суттєвого доопрацювання з урахуванням посилення циклічного характеру розвитку світової господарської системи та скорочення міжкризових циклів. В управлінні регіональною економікою необхідно спиратися на використання сучасних методів наукового менеджменту і державного управління. Таким чином, наукова проблема дослідження

полягає в розробленні системної концепції управління збалансованим розвитком регіону в умовах динамічного зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За значного обсягу наукових робіт, присвячених проблемам управління регіональною економікою, питання збалансованого розвитку регіонів відображено недостатньо, оскільки проблема є досить новою для української теорії і практики управління регіональною економікою.

Теоретичну і методологічну основи дослідження становлять наукові праці як відомих зарубіжних

і вітчизняних учених: П. Друкера, М. Портера, П. Самуельсона, А. Сміта, А. Томпсона, І. Фішера, Д. Хікса, Г. Штейнера, О. Амоши, В. Антонюк [1], В. Вакуленка [2], З. Варналія, Н. Гавкалової [3], С. Гріневської [4], Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дроботенко, І. Заблодської [5], В. Заблодської [6], Ф. Заставного, В. Керецмана, В. Куйбіди [2], Н. Нижник, О. Новикової [1], М. Орлатого [2], В. Реутова [7], М. Чумаченка, О. Шаблія та ін.

Цілі та завдання управління збалансованим розвитком регіону та методи управління ним потребують подальшого дослідження, а також адаптації до сучасних українських умов. Отже, нерозробленість цієї проблеми за її важливості для забезпечення модернізації української економіки зумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є формування теоретико-методичних засад комплексного управління сталим розвитком регіону в умовах динамічного зовнішнього середовища. Відповідно до поставленої мети, вирішено такі завдання: досліджено поняття та сутність сталого розвитку регіону; обґрунтовано принципи управління збалансованим розвитком регіону; виявлено роль та функції криз у регіональному розвитку; розроблено концепцію забезпечення стійкості регіональної економіки як господарської системи; визначено основні переваги застосування АНР-методу для побудови ієрархії цілей управління сталим (збалансованим) розвитком регіону.

Виклад основних результатів. Стратегічним напрямом інституційних перетворень в Україні є трансформація наявної системи публічної влади та регіонального управління для її наближення до стандартів європейських країн. Зазначені перетворення потребують обґрунтування напрямів та відповідного інструментарію забезпечення сталого розвитку регіонів як основної цілі сучасного регіонального управління [2, с. 3].

Сталий розвиток регіону є можливістю забезпечувати позитивну динаміку соціально-економічних показників регіону, рівня життя населення, використовувати в цих цілях інноваційні чинники й умови, у тому числі збалансоване відтворення соціального, економічного, природно-ресурсного потенціалу з необхідністю ефективного, але заощадливого використання всіх наявних ресурсів регіону, для того щоб у перспективі забезпечувати кращу якість життя [4, с. 72]. Збалансований розвиток регіонів полягає в ефективному використанні та накопиченні наявного економічного потенціалу території та формуванні визначених пропорцій системи господарювання [5]. В. Заблодська збалансований розвиток регіону розглядає як такий розвиток, коли економічний ріст, виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства спрямовані на досягнення економічної безпеки [6].

Сьогодні все частіше порушується питання про необхідність переходу на сталий розвиток країни в

цілому та її регіонів зокрема. Так, А. Швецов вважає найважливішою ознакою сталості довгостроковість збереження умов для відтворення потенціалу регіону, його соціального, природно-ресурсного, екологічного, господарського та інших складників у режимі збалансованості та соціальної орієнтації [8]. Але, на думку багатьох авторів, зокрема В. Реутова [7], ідея сталого розвитку є певною мірою утопічною, адже досягнення постійної збалансованості інтересів у процесі розвитку можливе за соціально-економічного передбачення, що не може претендувати на точність у сучасних умовах невизначеності та нестабільності.

Отже, збалансований розвиток регіону розглядається з точки зору динаміки просторових зв'язків системи територіального розвитку у часі на основі нормативного підходу. Виходячи із цього, умовами збалансованості розвитку є оптимальна з точки зору еколого-економічної безпеки регіону комбінація елементів та факторів розвитку територіальної системи в кожний момент часу згідно з вимогами зовнішнього середовища. Комбінація факторів розвитку визначає базову величину економічного потенціалу території. Рациональність вибору факторів розвитку в часі є основою побудови адаптаційного механізму збалансованого розвитку регіону в довгостроковому періоді. Виходячи із цих міркувань, збалансований розвиток регіону – це якісно нові зміни структури економічного потенціалу територіальної системи в часі, які відображаються на траєкторії розвитку регіону та які збільшують чи хоча б залишають на сталому рівні величину економічного потенціалу регіону.

Сталий розвиток регіону передбачає економічно ефективний, соціально орієнтований та екологічно допустимий розвиток регіональної соціально-економічної системи, який може бути забезпечений тільки у разі дотримання низки принципів збалансованості. Таким чином, збалансований розвиток має розглядатися як ключова умова стійкості регіональної соціально-економічної системи. Із цієї позиції принципи управління збалансованим розвитком регіону повинні бути систематизовані згідно зі ступенем локалізації рішення, що приймається.

Загальні принципи носять системний характер і повинні прийматися під час підготовки та прийняття всіх без винятку управлінських рішень. До цієї групи належать такі принципи: *принцип системності і багатоваріантності розроблюваних рішень*, який вимагає дотримання вимог системного підходу в регіональному управлінні, у тому числі цілеспрямованості управлінських впливів, наявності контуру зворотного зв'язку; *принцип наукової обґрунтованості*, що вимагає під час підготовки та прийняття рішень використання сучасних науково обґрунтованих методів, моделей і підходів до управління; *принцип синергії*, згідно з яким кожне прийняте рішення повинно розглядатися в комплексі з іншими рішеннями і керуючими впливами для врахування

можливого синергічного ефекту та його наслідків; *принцип динамічності*, який передбачає гнучкість і адаптивність системи управління до динаміки соціально-економічної системи регіону та його макроекономічного оточення; *принцип ефективності*, що передбачає позитивні результати керуючого впливу як для суб'єкта, так і для об'єкта управління.

Стосовно до управлінських рішень, що приймаються в економічній сфері, повинні також застосовуватися такі принципи: *принцип економічної безпеки*, який передбачає дотримання вимог забезпечення безпеки (економічної, інвестиційної, виробничої, бюджетної тощо) під час прийняття управлінських рішень і здійснення управлінських впливів; *принцип економічного протекціонізму* щодо реалізації пріоритетних для господарської системи заходів, спрямованих на забезпечення її стійкості шляхом створення особливих умов (економічних режимів).

В особливу групу повинні бути виділені принципи, які безпосередньо забезпечують збалансований характер розвитку: *принцип сталого розвитку*, що передбачає врахування вимог сталого розвитку територій, в які входить дотримання балансу інтересів сучасного і майбутнього розвитку та ресурсозбереження; *принцип пріоритетності цілей*, які забезпечують збалансованість розвитку соціально-економічної системи регіону, згідно з яким необхідно чітко вибудувати ієрархію цілей регіонального розвитку та строго підкорятися системі обраних пріоритетів; *принцип екологічності*, що передбачає обов'язкову оцінку і мінімізацію негативних екологічних ефектів, пов'язаних із реалізацією управлін-

ських рішень, і підтримку заходів, спрямованих на підвищення екологічності функціонування регіону.

Розвиток будь-якої соціально-економічної системи неминуче проходить кризові стадії. Фактично будь-яка ситуація, в якій регіон не встигає підготуватися до змін, може вважатися кризовою. Очевидно, що прояв кризи в розвитку соціально-економічних систем мезорівня володіє вираженою специфікою і відрізняється від криз систем макро- і мікрорівня. Причини, що зумовлюють розвиток криз мезорівня, можна класифікувати на дві основні: макроекономічні умови, які не залежать від дій регіональних органів управління; мікроекономічні прояви кризи на підприємствах і в організаціях, розташованих на території регіону, що виникають у результаті прояву кризових макроекономічних тенденцій. Отже, власне регіональна економіка не генерує економічні кризи, а виступає в ролі своєрідного буфера між макро- і мікроекономічними рівнями. При цьому темпи відновлення економіки регіону залежать від господарського клімату регіону та ефективних заходів, прийнятих регіональними органами влади для пом'якшення наслідків криз.

Таким чином, слід визнати, що стійкість системи в довгостроковому періоді залежить від керованості кризи. Ймовірність настання кризи існує для будь-якої соціально-економічної системи макро-, мезо- і мікрорівня. Якщо соціально-економічне становище регіону та його підприємницький клімат у цілому несприятливі, кризи можуть приймати затяжний системний характер. Гостроту кризи можна знизити, якщо врахувати його особливості, вчасно розпізнати

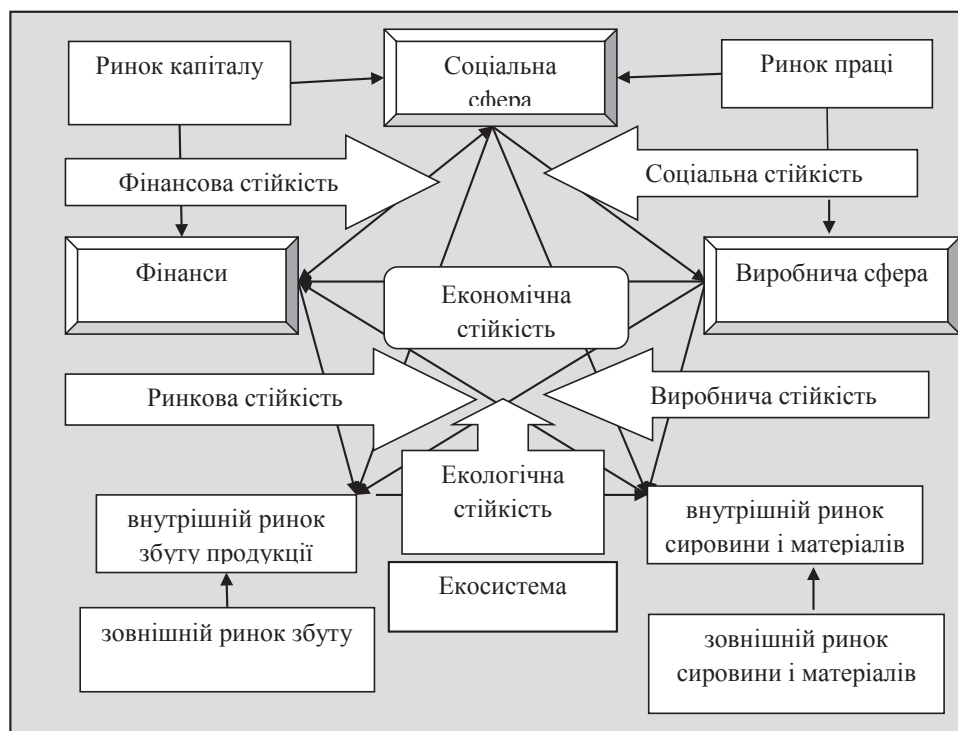

Рис. 1. Концепція забезпечення стійкості регіональної економіки як господарської системи

і побачити його наступ. У цьому разі будь-яке управління має бути антикризовим, тобто побудованим на врахуванні можливості і небезпеки кризи.

Згідно з трактуванням сутності стійкості як цілі збалансованого розвитку регіону (рис. 1), доцільно виділити стратегічний та оперативний рівні її забезпечення.

Головна проблема стратегічного рівня полягає в необхідності формування системи превентивного управління кризами. Превентивне управління кризами на регіональному рівні повинно, по-перше, передбачати постійний моніторинг макроекономічного оточення, основних внутрішньорегіональних індикаторів розвитку і процесів, що протікають на рівні окремих господарюючих суб'єктів; по-друге, забезпечити формування програми антикризових заходів і сценаріїв дій у разі розвитку криз. Повною мірою цей підхід застосовується тільки до факторів соціального і природного ризиків, для факторів економічного і ринкового ризиків превентивні заходи, як правило, не приймаються у зв'язку з низьким ступенем прогнозованості кризових процесів. Дана ситуація тягне за собою низький ступінь керованості протікання кризи.

В умовах збалансованого розвитку регіону необхідним є баланс між інтересами стратегічної стійкості та інтересами розвитку соціально-економічної системи. Певне протиріччя цих інтересів полягає в необхідності локальних криз для стимулювання прогресу окремих регіональних підсистем. Прикладами локальних криз є зміна структури управління

регіоном у відповідь на неефективне функціонування сформованої системи, прийняття регулюючих правових актів для нормалізації ситуації в окремих сферах діяльності та ін. Одним із принципів превентивного антикризового управління у збалансованому розвитку регіону є передбачений і керований характер локальних криз, які дають змогу здійснити коригування процесу розвитку регіональної соціально-економічної системи в цілому.

Центральною категорією, що пропонується застосовувати під час опису збалансованого розвитку регіону, є категорія *стійкості розвитку щодо поставлених цілей*, яка характеризує притаманну будь-якій системі властивість досягати поставлених цілей функціонування. Стійкість щодо поставленої мети, будучи прив'язаною до основних особливостей певного способу функціонування системи, є більш інформативною категорією, ніж стійкість у класичному сенсі, що розуміється як здатність системи повертатися у стан рівноваги за зовнішніх стимулів хоча б тому, що стійкість щодо поставленої мети може бути кількісно інтерпретована, тобто може бути вказана ступінь стійкості, тоді як стійкість у класичному розумінні не може бути описана кількісно: система або стійка, або нестійка – проміжних станів немає.

Основною проблемою цілепокладання в процесі управління збалансованим розвитком регіону є багатоцільовий характер прийнятих стратегічних рішень. Із цієї причини вважаємо необхідним використання в практиці управління регіональною економікою моде-

Рис. 2. Процес застосування АНР-методу для побудови ієрархії цілей управління збалансованим розвитком регіону

лей і методів, придатних для аналізу проблем прийняття рішень за декількох цільових функцій.

Традиційно моделі і методи знаходження рішень за декількох цільових функцій (Multiple Criteria Decision Making або MCDM) можна розділити на дві групи: під час прийняття одиничних рішень мова йде про багатоцільові рішення (Multiple Attribute Decision Making або MADM); програмні рішення, що характеризуються як багатооб'єктні рішення або проблеми векторного максимуму (Multiple Objective Decision Making або MODM).

Очевидно, що проблеми регіонального управління належать до другого типу. При цьому рішення, прийняті під час формування регіональних цільових програм, є рішеннями першого типу. Пошук рішення за декількох цільових функцій стосується всіх етапів процесу планування, насамперед етапів формування мети, а також оцінки та прийняття рішень. Як правило, необхідне проведення комплексного аналізу для визначення цілей, значення цих цілей, конфліктів між ними (тільки у разі конфлікту цілей має місце справжня проблема множинності цілей), а також шляхів їх досягнення. При цьому особливе значення надається пріоритетам розвитку регіону.

Система пріоритетів формується на основі таких принципів:

- відповідності головній меті регіонального розвитку – підвищенню якості життя населення регіону;
- відповідності національним пріоритетам розвитку країни;
- відповідності специфіці економічної спеціалізації та ресурсного забезпечення регіону;
- відповідності принципам сталого розвитку.

Аналітичний процес визначення ієрархії цілей (АНР-метод) дає змогу зробити процес прийняття рішень максимально скоординованим та об'єктивним. Важливою характеристикою АНР-методу є дефрагментація системних проблем на складові частини, що служить кращому структуруванню проблем. Для кожної проблеми окремо складається ієрархія, що містить різні цілі та (або) рівні заходів. Під час вирішення багатоцільових проблем відбувається виділення головної мети. На підлеглих рівнях ієрархії враховуються альтернативи (програмні рішення), які підлягають оцінці.

Процес застосування АНР-методу показано на рис. 2.

Перевага даного методу полягає в тому, що під час його застосування можуть ураховуватися як якісні, так і кількісні критерії. Відносна значущість

різних критеріїв визначається окремо для кожного елемента вищого рівня за допомогою зіставлення пар. Подібно в модель інтегрується і фактор ефективності заходів. Для таких часткових цілей, як альтернативи, потім може бути визначений загальний показник, який відображає відносну значимість або ефективність альтернатив відносно сукупної ієрархії, тобто головної мети.

Таким чином, основною метою сталого розвитку регіону є забезпечення високої якості життя населення за умов стабільної соціально-економічної та екологічної ситуації. Основні складники сталого розвитку такі:

- економічна політика регіону: цілі – високі темпи економічного зростання, високий рівень зайнятості, стабільний рівень цін, зростання інвестицій та ін.;
- соціальна політика регіону: цілі – зростання реальних доходів усіх верств населення, забезпечення прожиткового мінімуму, розвиток соціальної інфраструктури, охорони здоров'я, освіти та ін.;
- екологічна політика регіону: цілі – раціональне природокористування, забезпечення стійкої екологічної ситуації та ін.

Першочерговими заходами з активізації регіонального управління комплексним розвитком економіки регіону повинні стати: розроблення комплексних програм стимулювання інвестиційного розвитку інноваційної діяльності; забезпечення пріоритетного розвитку виробничої сфери; системний підхід до формування політики соціально-економічного розвитку регіону.

Висновки. На підставі вивчення закономірностей та проблем регіонального розвитку проведено комплексне дослідження процесу управління збалансованим розвитком регіону та сформовано теоретико-методологічні основи управління збалансованим розвитком регіону. Зокрема:

1. розроблено теоретико-методологічні основи управління збалансованим розвитком регіону: розвинуту термінологічний апарат, зокрема уточнено поняття «збалансований розвиток регіону» та виявлено його сутнісні характеристики, включаючи цілі, принципи і методи комплексного управління збалансованим розвитком регіону;

2. обґрунтовано підхід до формування цілей регіональної економічної політики, що реалізує принципи збалансованого розвитку та необхідність ієрархічного структурування системи цілей управління збалансованим розвитком регіону.

Список літератури:

1. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: [монографія] / О.Ф. Новикова, О.І. Амоша, В.П. Антоноук [та ін.]; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2012. – 534 с.
2. Основи регіонального управління в Україні: [підручник] / В.М. Вакуленко, М.К. Орлатий, В.С. Куйбіда [та ін.]; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К.: НАДУ, 2012. – 576 с.
3. Управління регіональним розвитком: проблеми та перспективи: [монографія] / Н.Л. Гавкалова, Л.Й. Аведян, Г.М. Шумська [та ін.]; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Н.Л. Гавкалової – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 400 с.

4. Гринецька С.М. Теоретико-методологічні засади саморозвитку регіону як потенціалу сталого розвитку / С.М. Гринецька // Економіка промисловості. – 2013. – № 3(63). – С. 70–76.
5. Заблодська І.В., Дроботенко С.П. Моніторинг реалізації стратегії економічного та соціального розвитку регіону: [монографія] / І.В. Заблодська, С.П. Дроботенко та ін. – Луганськ: Ноулідж, 2012. – 157 с.
6. Заблодська В. Збалансований розвиток регіону як передумова його економічної безпеки / В. Заблодська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://masters.donntu.org/2013/iem/ermolaeva/library/Zabolocka.pdf>.
7. Реутов В.С. Закономірності і парадигми регіонального розвитку / В.С. Реутов // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=319>.
8. Швецов А.Н. Новая европейская региональная политика: принципиальные особенности / А.Н. Швецов // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. – 2009. – № 2. – Т. 2. – С. 50.

УДК 332.146

Проданова Л.В., д. е. н., доцент,
професор кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
Черкаський державний технологічний університет

Панкова Л.І., к. е. н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
Черкаський державний технологічний університет

Зайва Ю.О., студентка
Черкаський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РИНКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Проданова Л.В., Панкова Л.І., Зайва Ю.О. Проблемні аспекти розвитку ринку будівельної галузі України. У статті розглянуто проблемні аспекти ринку будівельної галузі України, окреслено основні фактори, що впливають на динаміку розвитку будівництва. Проведено SWOT-аналіз для підприємств будівельної галузі, за результатами якого виявлено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози їх розвитку. Надано рекомендації щодо покращення ситуації в напрямі розвитку будівельної галузі та стану економіки будівельних підприємств, обґрунтовано необхідність кластеризації підприємств досліджуваної галузі.

Ключові слова: будівельна галузь, будівельні підприємства, показники ринку будівельної галузі, проблеми будівництва, інвестиції, кластери, кластеризація підприємств будівельної галузі

Проданова Л.В., Панкова Л.І., Зайва Ю.А. Проблемные аспекты развития рынка строительной отрасли Украины. В статье рассмотрены проблемные аспекты рынка строительной отрасли Украины, определены основные факторы, влияющие на динамику развития строительства. Проведен SWOT-анализ для предприятий строительной отрасли, по результатам которого выявлены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы их развития. Даны рекомендации по улучшению ситуации в направлении развития строительной отрасли и состояния экономики строительных предприятий, обоснована необходимость кластеризации предприятий исследуемой отрасли.

Ключевые слова: строительная отрасль, строительные предприятия, показатели рынка строительной отрасли, проблемы строительства, инвестиции, кластеры, кластеризация предприятий строительной отрасли.

Prodanova L.V, Pankova L.I., Zayva Yu.A. Problematic aspects of the construction industry in Ukraine market. The article deals with the problematic aspects of the construction industry in Ukraine market, the major factors affecting the dynamics of the construction. SWOT-analysis conducted for the construction industry in Ukraine, the results of which revealed strengths and weaknesses, opportunities and threats to their development. Recommendations for improving the situation in the direction of the construction industry and the economy of construction enterprises, the necessity of clustering the enterprises researched industry.

Keywords: construction industry, construction companies, construction industry market indicators, the problem of construction, investment, clusters, clustering the enterprises of the construction industry.

Постановка проблеми. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей народного господарства, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання країни. Важливість цієї галузі для економіки будь-якої країни та її регіонів зумовлена тим, що капітальне будівництво створює велику кількість робочих місць та використовує продукцію багатьох галузей народ-